

'38

'48

SON BÜYÜK SAVAŞ

MEHMET SALTİK

Tarihçi
Kitabevi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13
1938	21
Savaş Öncesinde Büyük Devletler	21
Amerika Birleşik Devletleri	21
Sovyetler Birliği	22
İngiltere	24
Almanya	24
Japonya	28
İtalya	31
Türkiye'nin Dış Siyaseti	34
Balkanlar	34
Amerika Birleşik Devletleri	38
Sovyetler Birliği	39
İngiltere	41
Almanya	43
Fransa	45
İtalya	45
İspanya	46
Türkiye'nin İç Siyaseti	47
Zamanın Ruhu - Zeitgeist	47
Ekonomik ve Sosyal Koşullar	58
Trakya Olayları	61
İnönü'nün İstifası	68
Türkiye Savaşa Hazırlanıyor	70
Türk Ordusu	72
1939	77
Yaklaşan Savaş	77
İstihbarat Savaşları	79
Çekoslovakya'nın İşgali	83
İttifak Arayışları	83
İtalya'nın Arnavutluk'u İşgali	88
Ankara Büyükelçisi Von Papen	90
Türkiye'nin İttifak Arayışı	93

Krom Madeni Kozu	103
İngilizlerin Arap İttifakı Arayışları	104
Sovyet-Alman İttifak Arayışları	105
Sovyet-Japon İttifak Arayışları	109
Amerika'yla İttifak Arayışları	110
Türkiye'nin Aldığı Önlemler	111
Musevi Göçmenler Sorunu	112
Polonya'nın Paylaşılması	113
Türkiye Üzerinde Sovyet Baskısı	116
Almanya'nın Afganistan Planları	120
İngiltere'nin Müttefiki Türkiye	122
Tarafsız İtalya?	127
Balkanlar	128
Finlandiya Harekâtı	130
İngiltere ile Yardım Pazarlıkları	130
Alman-Sovyet Silah Alışverişi	133
Türkiye'de Deprem Felaketi	134
1939 Sonunda Taraflar	135

1940	137
Milli Korunma Kanunu ve Örfi İdare	137
Sovyetlerin Askeri Taktik Revizyonu	140
Anglo-Fransız-Türk Anlaşması	141
Anlaşmaya Tepkiler	143
Alman-Sovyet İlişkilerinin Gerilmesi	144
Moskova Barış Anlaşması	145
Almanya'nın Danimarka ve Norveç'i İşgali	145
Almanya'nın Petrol Kaynakları Arayışı	146
Dunkirk Yenilgisi	147
Churchill'in Türkiye'ye Bakışı	148
Belçika, Hollanda ve Fransa'nın Çöküşü	149
Taraflar Stratejilerini Revize Ediyor	152
Besarabya ve Kuzey Bukovina'nın İşgali	154
İtalya Savaşa Girerken Türkiye	156
Bakü Petrol Sahaları	159
Türkiye Savaşa Girmeye Hazırlanıyor	163
İngiltere Muharebesi	166
Kuzey Afrika Cephesi	168
İtalya'nın Yunanistan'a Saldırısı	169
İngiltere-Amerika Dayanışması	173
Balkanlar ve Türkiye Üzerinde Hesaplar	175
Suriye Meselesi	182

Amerikan Seçimleri	185
Yeni Dünya Düzeni	185
Barbarossa Harekât Planları	195
1940 Sonunda Türkiye	196
1941	199
ABD Savaşa Müdahil Oluyor	199
Türkiye'de İstihbarat Faaliyetleri	200
Stratejilerin Kesişme Noktasında Türkiye	203
Sovyet Notası	204
Almanya Balkanlarda	207
Afganistan'da İstihbarat Savaşları	211
Türkiye Savaşa Çekiliyor mu?	215
İngiltere Dışişleri Bakanı Türkiye'de	219
Bulgaristan ve Yugoslavya Mihver Devletleri'ne Katılıyor	224
Yugoslavya'nın İşgali	229
İngiliz Kozları Zayıflıyor	231
Türkiye'nin Askerî Önlemleri	238
Almanya'nın Tahıl ve Petrol Stokları Tükeniyor	241
Irak Operasyonu	242
Almanya'nın Yunanistan'ı İşgali	255
Girit Harekâtı	260
Türkiye'de Turancı Darbe İhtimali	261
Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması	262
Sovyetler Savaşa Hazırlanıyor	266
Barbarossa Harekâtı	271
Refah Gemisi Faciası	290
Krom Madeni Pazarlıkları	291
Türkiye'de Alman Rüşveti	293
Stalin'in Oğlu Esir Düşüyor	294
İngiliz-Sovyet İttifakı	294
Almanya'nın Libya-Suriye Planları	296
İran'ın İşgali ve İran Kürtleri	296
Kürt Kalpak Teşkilatı	299
Savaş Esirleri ve Lejyonlar	300
Pan-Turancı Hareket	303
Almanya Türkiye'ye Saldıracak mı?	317
Türk Generalleri Doğu Cephesi'nde	322
Stalin Yalnız Kalıyor	325
Almanlar Moskova'da	327
ABD Savaşa Hazırlanıyor	331
Japonya'yı Savaşa Dahil Etme Çabaları	332

Pearl Harbour Baskını	334
Yıl Sonunda Genel Durum	336

1 9 4 2	341
Türkiye Ekonomik Çıkmazda	341
Almanlar Türk Sınırlarında	343
Türkiye, Almanya ile İngiltere Arasında	345
Pan-Turanizm Yeniden Gündemde	348
Türkiye'yi İşgal Planı: Gertrude	351
İngiliz Stratejisi Açısından Türkiye	355
Şifre Savaşları	358
Arcadia Konferansı	358
Wannsee Protokolü	359
İkinci Cephe Açılacak mı?	360
Ankara Büyükelçisi Von Papen	364
Türk Gemilerine Saldırıları	366
Zeplin Harekâtı	367
Batı Trakya	369
Stalingrad Muharebesi	370
Hitler Yanılıyor	375
Afganistan ve Hindistan	376
Türkiye'de Rus Ajanları	379
Alman Tehdidi ve Değişen Dengeler	380
Romanya Petrol Sahaları	383
Değişen Dengeler	386
1942 Yılı Sonu	387

1 9 4 3	391
Amerika ve İngiltere Karşısında Türkiye	391
Almanlar Rusya'dan Çekiliyor	392
Casablanca Konferansı	393
Adana Konferansı	395
Propaganda Doğu'ya Yöneliyor	403
Türkiye'de Alman İstihbaratı	406
Yüzyılın Casusu: Çiçero	407
Washington Konferansı	412
Mamut Operasyonu	413
Afganistan Operasyonu	416
Mainz Harekâtı	417
Filistin'e Yahudi Göçü	418
Sicilya ve İtalya Harekâtları	418
İngilizler ve Almanlar Ege Adaları'nda	421

Quebec Konferansı	422
OSS İstanbul	423
Moskova Konferansı	427
Kahire Konferansı	428
Tahran Konferansı	430
İkinci Kahire Konferansı	435
Fortitude ve Overlord	440

1944	443
Türkiye Savaşa Girecek mi?	443
Türk Genelkurmayı'nda Görev Değişimi	445
Macaristan'ın İşgali	448
Savaşın Kritik Hammaddesi: Krom	448
Nazi Altınları	454
İngiltere'nin Türkiye Politikası	457
Boğazlar'da Alman Savaş Gemileri	458
Almanya ile İlişkiler Kesiliyor	460
Brand Planı	466
Kırım	466
Kızıl Ordu Balkanlarda	468
Overlord Operasyonu	472
Valkyrie Operasyonu	474
Turancılar Tutuklanıyor	475
Uçan Bombalar	478
SS'in Müslüman Birlikleri	478
Vermehren	480
Dumbarton Oaks Konferansı	481
Morgenthau Planı	482
Musul Operasyonu ve Stalin'e Suikast	488

1945	491
Japonya ile İlişkiler Kesiliyor	491
Yalta Konferansı	492
Sovyet Yurttaşlarının İadesi	496
Stalin'in Emperyalist Niyetleri	497
Stalin'in Türkiye'den Talepleri	498
Şifre Savaşları	503
Atom Bombası	507
Almanya Teslim Oluyor	514
San Fransisco Konferansı	516
Unthinkable Operasyonu	518
İran'da Sovyet Birlikleri	519

Potsdam Konferansı	526
Japonya Ateş Altında	529
OSS Feshediliyor	540
Londra Konferansı	540
Moskova Konferansı	542
Sovyet Yönetiminde Güç Oyunları	543
Nuremberg Mahkemeleri	544
Türkiye Üzerinde Sovyet Baskısı	554

1 9 4 6	557
Amerika ve Rusya'nın Liderlik Yarışı	557
Soğuk Savaş Başlıyor	560
İkinci Dışişleri Bakanları Toplantısı	562
Yeni Boğazlar Rejimi	563
Türkiye'deki Azınlıklar	573
Griddle Planı	577

1 9 4 7 - 4 8	581
Yunanistan'da İç Savaş	581
Savaş Esiri Gönüllü Gerillalar	583
Truman Doktrini	584
Kim Philby	586
Marshall Yardımı	587
JUSMMAT	589
NATO Üyeliği	592
Stalin'in Ölümü	599

SON SÖZ	603
----------------------	-----

REFERANSLAR	611
REFERANS YAYINLAR	611
ABD DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI BELGELERİ	627
CIA VE OSS BELGELERİ	639
İNGİLİZ BELGELERİ	642
SSCB BELGELERİ	648
WEB SİTELERİ	650
GAZETELER	650

KISALTMALAR	654
ADI GEÇENLER	656

DİZİN	684
--------------------	-----

ÖNSÖZ

Bu kitapta, İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemden savaş sonrası 1950'li yıllara kadar Türkiye'nin dünyayı etkisi altına alan radikal akımlardan korunmak için attığı adımlar, savaşın fiilen başladığı 1939'dan bittiği 1945 yılına kadar verdiği siyasi mücadeleler, 1945 yılından sonra Sovyetlerin Türkiye'ye karşı uyguladığı sinir harbi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin komünist olmadan ayakta kalabilmesi için üye olması gerektiğine inandığı NATO macerası anlatılıyor.

Ortaya çıkması fasılalarla dokuz yıllık bir süreci alan bu çalışmada yararlanılan kaynaklar arasında, İngiliz Arşivleri, Sovyet Arşivleri, Amerikan Dışişleri Bakanlığı Arşivleri, CIA Arşivleri, yabancı ve yerli gazeteler, doktora ve master tezleri ve bu konuda yayınlanmış çeşitli kitaplar bulunuyor.

Kullanılan bazı arşiv belgelerinin son yıllarda açılmış olması nedeniyle bu çalışmada daha önce İkinci Dünya Savaşı hakkında yayınlanan çok sayıda eserde bulunmayan bilgilere yer verilebildi. Bu kapsamlı araştırmaların sonucunda 1938-48 arasında dünyanın ve Türkiye'nin içinde bulunduğu karmaşık ve değişken siyasi ortam ve yaşananlar sade bir dille anlatılarak tarih severlerin görüşlerine sunuldu.

T. Mehmet Saltık
Mart 2020, Ankara

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya, ilk global ekonomik kriz olan *Büyük Depresyon*'u yaşadı. Bu bunalımda en büyük bedeli endüstrileşmiş kapitalist ülkeler ödediler. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'ne ekonomik kriz içindeki diğer ülkelerden büyük göç dalgaları yaşandı. Amerika bu krizden, 1941 yılında savaşa girmek için kamçılıdığı ekonomisi sayesinde çıkmayı başardı.

Birinci Dünya Savaşı, Rus İmparatorluğu'nun çökmesine ve komünist ihtilalin gerçekleşmesine sebep oldu. Lenin'e göre ihtilal olacak ikinci ülke Almanya idi. Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan güçler Almanya'ya imzalatıkları Versailles Anlaşması ile İkinci Dünya Savaşı'nın da tohumlarını atmış oldular. 1919'da Versailles görüşmeleri sırasında ünlü ekonomist Keynes, bu anlaşma şartlarının yeni bir dünya savaşını getireceğini görerek toplantıları terk etmişti. 1931'de Atatürk de aynı düşüncede idi:

“Versailles Muahidesi, Birinci Dünya Savaşı'na sebebiyet vermiş olan amillerden hiçbirini ortadan kaldıramamıştır. Tersine olarak dünün başlıca rakipleri arasındaki uçurumu büsbütün derinleştirmiştir. Bir dünya savaşı yakındır. Bu savaş neticesinde dünyanın vaziyeti baştan başa bozulacaktır. İşte bu devre esnasında doğru hareket etmesini bilmeyip en küçük bir hata yapmamız halinde, başımıza mütareke senelerinden daha büyük felaketler gelecektir.” (Deringil 2).

Dünyanın içinden geçtiği ağır ekonomik bunalım, *zamanın ruhunu* faşizme sürükledi. Avrupa'da 1922'de Mussolini'nin iktidara gelmesiyle ortaya çıkan faşizm; 1933'te Hitler'in faşist öğretiyi Darwin'in *Türlerin Gelişimi Teorisi* ile harmanlamasıyla *Nasyonel Sosyalizm*'e evrildi. 1934'de Portekiz'de faşistler, Salazar başkanlığında parlamentodaki tüm üyelikleri kazanarak iktidarı ele geçirdi. 1935'de Yugoslavya'da faşist parti iktidara geldi. 1936'da faşist General Metaxas Yunanistan'da iktidara geldi. Yine 1936'da İspanya, milliyetçilerle sosyalistlerin iç savaşına sahne oldu. Faşistlerin iktidara gelmediği ülkelerde de zamanın ruhunun etkileri görüldü; bu dönemde Amerika dünyanın en geniş kapsamlı ırk araştırmasını yaparken, Türkiye Cumhuriyeti onu takip ederek Türklerin etnik yapısının tespiti için dünyanın ikinci büyük antropolojik çalışmasını yürüttü.

Bazı tarihçilerin Hitler'in 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırmasıyla başladığını kabul ettikleri bu büyük savaş; diğer bir görüşe göre de 1931'de Japonya'nın Mançurya'yı işgaliyle başladı. İkinci Dünya Savaşı, asker ve sivil 50 milyon kadar kayıpla, insanlık tarihinin en kanlı savaşı olarak tarihte yerini

aldı. Savaş ve yokluğun yol açtığı hastalıklar nedeniyle ölenlerin sayısı ise tam olarak bilinmemekle birlikte 80 milyon civarında olduğu tahmin edilmekte.

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin en büyük şansı, Osmanlı'nın sancılı yıkılışını görmüş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu için savaşlar vermiş liderlere sahip olmasıydı. Şüphesiz Atatürk yaşasaydı, savaşın tüm seyrinde etkisi olurdu. Ancak Cumhurbaşkanı İnönü liderliğindeki kadro da güçlü ve saldırgan dünya liderleriyle başederek, Türk çocuklarını yetim bırakmamak için olağanüstü gayret gösterdi. Tek Parti ve Milli Şef İnönü yönetimindeki Türkiye, hızla değişen dünya konjonktürü karşısında, hassas iç ve dış dengeleri sürekli korumak zorunda kaldı. Türkiye'nin jeopolitik önemi, her cepheden hedef olmasına yol açıyordu. Müttefik olunması karşılığında Türkiye'ye Ege, Suriye, Kafkaslar ve Balkanlarda baş döndürücü tekliflerde bulunuldu. Bu tekliflere rağmen Türkiye, 1945 yılına kadar imkânsız başarıya ve savaşa girmede.

Ancak savaşa girmemesine rağmen savaşın Türkiye için bedeli çok ağır oldu. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Türkiye fakir ve sıtma, verem gibi salgın hastalıklarla mücadele eden bir tarım toplumu idi. Tüm olanaksızlıklara karşın, yaklaşan savaş nedeniyle Türkiye, çok büyük bir orduyu hazır bulundurmak zorunda kaldı. Savaşın ilk yıllarında yaşanan depremler de yaraya tuz bastı. 1938'den 1944'e kadar gıda fiyatları 11 kat arttı. Savaşın sonlarına doğru Alman altınları Türkiye üzerinden İsviçre'ye ve buradan Arjantin'e aktarılırken, Türkiye ekonomik olarak çok büyük sıkıntılar çekti.

5 Mart 1936'da Pravda'da yayınlanan bir yazısında Stalin, *"Tarih bize şunu öğretiyor; bir devlet başka bir devletle, hatta kendi ile sınırı olmayan bir devletle savaşmaya karar verdiğiğinde; saldırmak istediği o devletin sınırlarına ulaşmak için, üzerinden saldırı düzenleyebileceği yeni sınırlar oluşturmaya başlar"* diyordu (Suvorov 53). Stalin, bu amaçla savaşın başında Hitler'le bir pakt oluşturdu. Bu şekilde, hem kolay bir zaferle Polonya ve Romanya'nın bir kısmını elde etti; hem de savaşılması kaçınılmaz olan düşmanı Hitler ile komşu oldu.

Hitler'e göre sessiz kalmak, saldırıyı davet etmek demektir. Molotov'a göre ise, Hitler bu yaklaşımıyla 22 Temmuz'da bütün dünyanın gözünde saldırgan olurken; Sovyetler müttefikler edindi. O zamanki resmi görüş, *"yabancı ülkelerde savaşsak, daha az kan dökülür"* şeklindeydi. Stalin, bu tutumu ile *"Bize gelin"* demiş oldu (Çucev loc, 1078-1131).

Türk yöneticiler savaş süresince sadece iki kısa dönemde; Sovyetlerin Finlandiya Harekâtı ve Nazi Almanyası'nın Barbarossa Harekâtı sırasında nispeten rahat uyku uyuyabildiler. Doğu Cephesi, modern savaş yöntemlerinin

vahşetinin sergilendiği bir büyük sahne oldu. Savaşta Rusya'daki 70.000 köy, 1.700 şehir ve kasaba, 32.000 fabrika, 64.000 km'lik demiryolu yok edildi. Rusya, tüm varlığının üçte birini yitirdi, 25 milyon Rus evsiz kaldı (Overy 348) (Çınar, 209). Almanlara esir düşen 5,7 milyon Rus askerinin 3,3 milyonu toplama kamplarında öldü. Asker ve sivil, ölen Sovyet vatandaşlarının sayısı 27 milyonu buldu. Rusya, 1940-45 arasında insan gücünde olduğu kadar, hayvancılıkta da büyük zayıf verdi; büyükbaşlarda %87, ineklerde %82, koyun ve keçilerde %70, domuzlarda %38 ve atlarda %51 oranında kayba uğradı (Çınar, 210).

Ancak Stalin ve Hitler gibi iki zorbanın birbirlerini yok etmeye çalıştıkları bu dönem, Türkiye için nispeten işgal korkusundan uzak geçirilen bir dönem oldu. İtalya Büyükelçisi De Peppo'nun da dediği gibi "*Türklerin ideali, son Alman askerinin Rus cesedi üzerine düşmesi idi*" (Özçelik, 8). Amerikalılara göre ise Türkler *iki gangsterin* birbirlerini tüketecekleri umuduna kapılmıştı (FRUS 39). Gerçekten de Türkiye, artık doğu sınırında ve kuzeyde kendisine tehdit oluşturan Sovyetler ile Bulgaristan ve Yunanistan'ı işgal edip batı sınırına kadar ulaşmış Almanya'nın memleketi ne zaman işgal edeceği korkusu yerine; bu çatışma sonucunda iki zorbanın da birbirleriyle son askerleri yok oluncaya kadar savaşmaları umuduna bel bağlar hale geldi.

Hitler'in Barbarossa Harekâtı'nda üstünlük kazanarak Sovyetler içinde hızla ilerlediği dönemde Turan hayali Türkiye'de ivme kazandı. Von Papen, 14 Temmuz 1941 tarihli raporunda, Türklerin Alman-Sovyet Savaşı'nın başlamasından duyduğu memnuniyeti ifade ettikten sonra, savaşın Kafkasya'ya doğru genişlemesi olasılığı karşısında Türkiye'nin bir Turan devleti ve federasyonu kurulmasını çözüm olarak gördüğünü, General Ali Fuad Erden'in sözleriyle aktardı. İnönü'nün tedbirli politikası, Turan akımının kontrol altında kalmasını sağladı. 28 Ağustos 1941'de von Papen İnönü ile buluşarak bu konuda Türkiye'nin resmi görüşünün ne olduğunu öğrenmek istedi. İnönü, bu konuda açık bir cevap vermeden "*Önce Rusya Harekâtı'nın sonunun yaklaştığının görülmesi lazım*" dedi. General Fevzi Çakmak, Genelkurmay içinde Kafkas Dairesi'ni kurduğu için Sovyetlerin; Kafkasya'da Nazilerin Zeplin Harekâtı'na dolaylı katkıları sebebiyle de Müttefiklerin öfkesinin odağı oldu. İnönü 1944 yılında, Türkiye'nin Müttefiklerin yanında savaşa girmesine muhalefet etmesi nedeniyle Fevzi Çakmak'ı görevinden aldı. Almanya'nın Barbarossa Harekâtı'nda başarısız olması üzerine Türkiye, Turancı faaliyetlerin üstüne yürüdü.

Hitler, Barbarossa Harekâtı ile Sovyetlerin boyunduruğu altındaki devletlerin isyan ederek kendisine katılacağını varsaymıştı. Ancak Türkiye bu hayaller içinde iken Almanya, Kırım Türklerinin yaşam alanlarını ve Ukrayna'yı bir kaç nesil içinde tamamen Almanlaştırmak ve bu alanları *Almanya'nın*

Hindistan'i haline getirme planları kuruyordu. Almanya, Azerbaycan ile Türkiye'nin birleşmesine ve özellikle Türkiye'nin petrol kaynaklarında söz sahibi olmasına izin vermemek kararında idi.

Almanya, 1939 yılında, Türkiye'yi kaybetmemek ve kendi tarafına çekmek amacıyla önemli bir diplomatını; von Papen'i Ankara'ya Büyükelçi olarak atamıştı. Von Papen Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ile birlikte savaşmış, Türkiye Cumhuriyeti generalleri ile dostlukları olan bir siyasetçiydi. Eski Alman Başbakanı olan von Papen, o zaman Hitler'e iktidar yolunu açmıştı. Başlangıçta Atatürk, von Papen'in Büyükelçi olarak atanmasına olur vermedi. Ancak, Türkiye'nin en büyük korkusu olan İtalya'nın Arnavutluk'u işgal etmesi üzerine, von Papen'e Büyükelçilik yolu açıldı. Savaşın başlangıcında tercihini İngiltere ve Fransa'dan yana yapan Türkiye, kendisine verilen sözler dışında, somut bir destek bulamayınca, çetrefilli bir *Denge Oyunu* içine girmek zorunda kaldı. Ancak bu dengeleri korurken, Müttefiklere hep biraz daha yakın oldu. 1942 yılına gelindiğinde Hitler, Sovyetlere karşı savaşı kazanacağından emindi. Hitler, Türkiye'nin kendisine katılmamasının bedelini ağır ödetme kararı almıştı. Kurduğu yabancı lejyonlar arasında bulunan Ermeni Lejyonu'nu Türkiye'yi cezalandırmak için kullanacaktı.

Türkiye'nin Barbarossa Harekâtı ile birlikte içine girdiği kısmî rahatlama, Nazilerin Kafkasya'ya ulaşmasıyla son buldu. Kafkaslardan Türkiye'ye geçmesi an meselesi olan Almanları durdurmak için Türkiye, Müttefiklerle dayanışma içine girdi. Müttefikler ise doğu sınırından Türkiye'ye girecek Almanları Toros Dağları'nda durdurmaya planlıyorlardı. Bu sıradağlar, ulaşılması zor, doğal bir kale oluşturuyorlardı. Aslında Müttefiklerin Türkiye'ye güveni tam değildi. Türkiye Almanya ile anlaştığı takdirde, İngilizlerin niyeti Toros Dağları'nın güneyini işgal ederek Suriye'deki birlikleriyle Türkiye'yi ve Almanya'yı burada durdurmak idi.

Nazi Irklar Teorisi'ne göre Ermeniler, Frikyalıların devamı olan, ikinci derece Aryan bir ırktı; Türkler ise Aryan değildi. Ermenistan, Türkiye ile Azerbaycan ve diğer cumhuriyetler arasına, tıpkı lejyon armasındaki hançer gibi, saplanacaktı. Hitler'in Türkiye'den Ermenistan için koparmayı düşündüğü topraklar ile Birinci Dünya Savaşı sonrasında Ermenistan'ın hamisi olma kararını Senato'dan geçiren Amerika'nın Ermenistan olarak düşündüğü topraklar, şaşırtıcı şekilde aynı idi. Almanya sadece Türkiye'nin doğusunu Ermenistan'a vermek niyetinde değildi; Wannsee Konferansı'nda Türkiye Trakyası'nda bulunan 50.000 Yahudiyi de yok etme kararı almıştı. Bu toprak parçası da işgal edilecek ve muhtemelen Bulgaristan'a verilecekti. Bunun dışında, diğer müttefikleri İtalyanların da Türkiye'den bir parça alması kesindi.

İkinci Dünya Savaşı, bir *yanılgılar savaşı* oldu. İngiltere ve Fransa, birlikte Almanya'ya karşı koyabileceklerine ve Maginot Hattı'nın Almanlar tarafından geçilemeyeceğine inanıyorlardı. Hitler ise Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma koruganların yeni topraklarına dayanamayacağını Polonya'nın işgali sırasında fark etmişti. Sovyetlere saldırısı sırasında Sovyet Ordusu'nu birkaç ay içinde dize getireceğini düşünüyordu. Hitler'in bu yanlığı ve kibri, onun savaştaki üstünlüğünü yitirmesine yol açtı. Tüm ordunun komutasını kendi eline aldığı anda, Kafkasları ele geçirip Sovyetleri petROLSÜZ bırakmak ve İran üzerinden Hindistan'a ulaşip İngiliz İmparatorluğu'na darbe vurmak yerine; dev bir cephe açtı ve Leningrad'tan Ukrayna'ya kadar Sovyetlerle savaştı. Hitler, *Kavgam* kitabını yazarken, Almanya'nın sonunu aynı anda bir çok cephede savaşmasının getirdiği hükmüne varmıştı. Ancak bu sefer kendisi de aynı hataya düştü ve birçok cephede birden savaşır hale geldi. Almanya'nın bir diğer yanlığı ise, Amerika'nın savaşa girmeyeceği çöken İngiltere İmparatorluğu'nu yağmalayacağı inancı oldu.

Öte yandan Sovyetler ise İkinci Dünya Savaşı sırasında kendi menfaatlerini maksimize ettiler. Savaşın başlarında Almanlarla yaptıkları ittifak sayesinde Polonya'ya sahip oldular ve kaçınılmaz olan Sovyet-Alman Savaşı'nı geciktirerek hazırlanabildiler. Stalin savaş başlamadan önce yaptığı diplomatik manevralar sayesinde Japonya'nın Barbarossa Harekâtı sırasında kendisine saldırmamasını garanti altına aldı. Böylece, Almanya birçok cephede savaşırken o sadece Almanya'ya karşı savaşma lüksüne kavuştu. Almanya, Sovyetler önünde zafer ümitlerini iki şeye bağlamıştı; birincisi, uyguladığı *yıldırım savaşları* sayesinde petrol sahalarını hızla ele geçirip Sovyetleri petROLSÜZ bırakmak; ikincisi ise, Sovyetler Birliği'ndeki halkların Sovyetlere isyan etmeleri idi. General Ewald von Kleist, "*Zafer ümitleri büyük ölçüde istilanın Rusya'da bir siyasi ayaklanma yaratacağı beklentisi üzerine inşa edilmişti*" diyordu.

Stalin, sabırla Hitler'in kendisine saldırmasını bekledi. Bu konudaki istihbarat raporlarını *kapitalist ajitasyonu* diyerek bastırdı. Bu şekilde kendi halkı için bir *anavatan savaşı* başlattı ve canlanan din ve Rus milliyetçiliği sayesinde milyonları cepheye sürebildi. Stalin için bir kaç kişinin ölmesi trajedi; milyonların ölmesi ise istatistik idi. Hitler, Sovyetlerin bitip tükenmez insan kaynağına rağmen, Moskova'nın 40 km dışına kadar gelebildi. Bu dönemde Stalin'in B planı, Molotov'u *aslanların önüne* atmak idi. Bu nedenle savaş başlamadan batıdaki mevcut savunma hattını söktürmüş; yerine yapımına başlanan ancak tamamlanmayan hatta Molotov Hattı adını vermişti. Bugün de anarşistlerin kullandığı, şişe içinde benzin ateşe vermek suretiyle yapılan basit silaha *Molotov kokteyli* denilmekte.

Amerika bu süreçte tüm adımlarını son derece planlı olarak attı ve iki büyük

Dizin

A

- Accolade Operasyonu 410
Adana Konferansı 395, 398, 399, 400, 403,
407, 408, 412, 436, 437, 439, 647
Afganistan Operasyonu 416
Almanya-Fransa Anlaşması 150
Almanya-İngiltere anlaşması 295
Almanya-SSCB Anlaşması (Sovyet-Alman
Anlaşması) 275
Amin al-Hüseyni, Mohammed 657
Anglo-Japon İşbirliği Anlaşması 21
Anti-Comintern 29
Anvil Operasyonu 410
Arcadia Konferansı 335, 358, 359
Atatürk 13, 14, 16, 18, 32, 33, 36, 37, 38, 39,
40, 41, 42, 45, 46, 47, 48, 53, 56, 57,
59, 66, 69, 70, 75, 76, 88, 89, 90, 91,
97, 170, 237, 264, 304, 312, 313, 320,
365, 407, 476, 576, 603, 611, 612,
614, 615, 618, 623, 624, 663, 667
Atatürk, Mustafa Kemal 13
Atlantik Anlaşması (Kuzey Atlantik Anlaşması)
397, 593
Ayçiçeği Operasyonu 169

B

- Bagrasyon Operasyonu 460, 469
Bağdat Operasyonu 322
Bajadere Operasyonu 376
Bakü Petrol Sahaları 159
Balkan Anlaşması (Paktı) 204, 224
Balkan Harekâtı 235, 241, 244, 444, 449
Barbarossa Harekâtı 14, 15, 16, 17, 196, 197,
202, 204, 230, 255, 260, 265, 267,
271, 272, 274, 277, 278, 279, 281,
282, 284, 285, 288, 291, 293, 295,
298, 301, 303, 322, 332, 362, 387,
388, 604
Barzani, Mustafa 379, 524, 526, 574, 641,
658
Başmakçı 28, 31, 195, 213, 214, 309, 377,
378, 479, 666, 668, 671
Belli, Mihri 581, 658
Berlin Konferansı 544, 569

Boğazlar Konferansı 36

- Brest-Litovsk Anlaşması 327, 565
Bretton Wood Konferansı 456
Bulgar-Türk Saldırmazlık Anlaşması (Bulgar
Barış Anlaşması) 218

C

- Casablanca Konferansı 392, 393, 425
Churchill, Winston 6, 21, 22, 24, 25, 28, 32,
33, 34, 47, 77, 83, 99, 104, 106, 109,
110, 113, 130, 146, 147, 148, 157,
167, 169, 170, 172, 173, 174, 175,
180, 185, 215, 216, 220, 228, 230,
231, 235, 242, 243, 244, 251, 253,
255, 261, 263, 265, 269, 281, 282,
295, 297, 307, 321, 325, 326, 332,
334, 338, 346, 347, 348, 350, 361,
362, 363, 372, 373, 380, 381, 386,
388, 391, 394, 395, 396, 397, 398,
399, 402, 409, 410, 412, 418, 419,
420, 421, 422, 423, 424, 427, 428,
430, 431, 432, 433, 434, 435, 436,
437, 438, 439, 450, 457, 462, 465,
466, 468, 469, 472, 478, 482, 483,
484, 485, 486, 492, 493, 494, 495,
501, 503, 504, 518, 527, 528, 529,
545, 546, 547, 553, 562, 566, 601,
608, 613, 614, 622, 660, 673, 682
Clodius, Carl August 60, 71, 72, 292, 310,
453, 660
Çakmak, Fevzi 15, 70, 76, 91, 97, 126, 142,
144, 148, 151, 173, 262, 313, 317,
320, 349, 367, 382, 401, 408, 439,
445, 446, 447, 476, 477, 593, 594,
595, 611, 613, 639, 640, 661
Çakmak Hattı 75, 112, 224, 227, 232, 238
Çanakkale Harekâtı 148
Çatalca Savunma Hattı 112, 482

D

- Deniz Aslanı Harekâtı 168
Dersim Harekâtı 68
Dogwood Operasyonu 427
Doğu Harekâtı 296, 348, 387

- Doğu Türkistan Operasyonu 30
 Donovan, William 200, 201
 Drang nach Osten 26, 61, 395
 Dumbarton Oaks Konferansı 481
- E**
 Edelweiss Harekâtı 371
 Eisenhower, Dwight 413, 419, 426, 473, 482,
 511, 515, 524, 545, 547, 549, 611,
 615, 662
 Emanullah Han Operasyonu 122
 Enver, İsmail Paşa 25, 74, 148, 212, 300,
 304, 308, 309, 310, 311, 313, 367,
 476, 479, 662, 663, 668
 Esendal, Memduh Şevki 31, 211, 305, 430,
 477, 478, 663
 Exporter Harekâtı 254
- F**
 Finlandiya Harekâtı 14, 130
 Fortitude Harekâtı 473
 Foxley Operasyonu 474
- G**
 Gertrude Harekâtı 354
 Girit Harekâtı 240, 250, 260
 Griddle Planı 577, 578
- H**
 Hague Anlaşması 115
 Hardihood Harekâtı 400, 402
 Hentig, Werner Otto von 308, 414, 616, 666
 Hitler, Adolf 8, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21,
 22, 23, 24, 26, 28, 29, 33, 34, 43, 44,
 45, 46, 47, 48, 50, 51, 56, 57, 58, 61,
 62, 64, 65, 77, 79, 82, 83, 86, 88, 89,
 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 105,
 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113,
 114, 121, 122, 125, 142, 145, 146,
 147, 150, 152, 153, 155, 166, 167,
 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174,
 177, 178, 180, 181, 183, 187, 188,
 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195,
 196, 197, 200, 201, 203, 204, 206,
 207, 210, 212, 215, 219, 221, 222,
 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232,
 233, 234, 236, 237, 240, 243, 246,
 247, 248, 256, 260, 262, 265, 268,
 269, 271, 272, 274, 278, 279, 280,
 281, 284, 285, 286, 287, 288, 289,
 290, 293, 295, 296, 298, 300, 302,
 303, 309, 314, 315, 317, 320, 321,
 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328,
 329, 330, 331, 332, 333, 335, 336,
 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350,
 351, 352, 355, 358, 359, 360, 361,
 362, 363, 368, 370, 371, 372, 373,
 374, 375, 376, 387, 388, 392, 393,
 400, 403, 404, 405, 407, 409, 410,
 413, 419, 420, 421, 423, 425, 426,
 430, 440, 448, 449, 453, 454, 465,
 466, 467, 471, 473, 474, 475, 477,
 478, 479, 480, 481, 482, 486, 488,
 495, 505, 506, 507, 508, 509, 510,
 511, 514, 515, 544, 545, 547, 548,
 549, 550, 552, 553, 557, 571, 581,
 603, 604, 605, 606, 611, 612, 614,
 615, 616, 617, 618, 622, 634, 650,
 658, 659, 661, 662, 666, 673, 681
 Husky Operasyonu 410
- I**
 Irak Harekâtı 241
 İktisadi İşbirliği Konferansı 588
 İngiliz-İtalyan Anlaşması 33
 İnönü, İsmet 5, 14, 15, 34, 35, 38, 40, 41, 44,
 45, 48, 56, 60, 68, 69, 70, 72, 86, 88,
 92, 93, 95, 101, 102, 142, 143, 144,
 148, 150, 154, 163, 171, 184, 196,
 204, 215, 216, 222, 223, 225, 226,
 227, 228, 231, 234, 236, 247, 250,
 256, 261, 262, 281, 293, 294, 307,
 319, 322, 324, 337, 338, 339, 342,
 364, 371, 380, 382, 384, 385, 387,
 391, 394, 395, 397, 398, 400, 402,
 407, 429, 430, 435, 436, 437, 438,
 439, 446, 447, 450, 454, 459, 460,
 461, 465, 471, 476, 477, 478, 487,
 498, 500, 554, 567, 568, 591, 593,
 594, 595, 617, 625, 641, 667, 681
 İpi'li Fakir 120, 211, 214, 377, 378, 656, 667
 İtalya Harekâtı 402, 419
- J**
 Japon-Sovyet Tarafsızlık Anlaşması 529
 Japonya Harekâtı 290
 Jenke, Albert 82, 91, 408, 667
- K**
 Kafkasya Harekâtı 98, 321, 347, 388, 449

Kahire I ve II Konferansı 428, 429, 433, 435,
436, 437, 443, 445, 446, 455, 487

Kırım Harekâtı 393

Kızıl Kral Şah-Mat Operasyonu 488

Korkud, Selahattin 403, 669

Kremlin Dostluk Anlaşması 267

Krom 18, 96, 103, 131, 157, 291, 448, 449,
452

krom anlaşması 143

Kumul Ayaklanması 27

Kuzey Afrika Operasyonu 326

L

Lend-Lease Anlaşması (Ödünç Verme-Kirala-
ma Anlaşması) 231, 291, 474, 483,
485, 492, 512

Leverkuehn, Paul 81, 82, 480, 670

Lokarno Antlaşması 40

Londra Konferansı 503, 521, 540, 541, 542,
544

Lozan Anlaşması 36, 80

Lozan Konferansı 36

M

Maginot Hattı 17, 75, 125, 150, 269, 343

Mahabad Cumhuriyeti 524, 606

Mainz I ve II Harekâtı 417

Mamut Operasyonu 413, 488

Margarethe Operasyonu 448

Marita Operasyonu 272

Matador Operasyonu 334

Mercury (Civa) Operasyonu 260

Meşale (Torch) Harekâtı 307, 359, 373

Mısır Harekâtı 170

Milletler Ligi (Milletler Cemiyeti) 40, 396

Molotov Hattı 17, 269

Montreux Anlaşması 36, 68, 187, 207, 237,
472, 493, 494, 498, 499, 500, 501,
502, 569, 570, 571, 572

Moskova Barış Anlaşması (Moskova An-
laşması) 145

Moskova Dışişleri Bakanları Konferansı
(Moskova Konferansı) 539

Moyzisch, Ludwig Carl 82, 408, 410, 411, 673

Mussolini, Benito 13, 21, 31, 32, 33, 34, 39,
44, 45, 46, 88, 89, 106, 107, 108, 110,
113, 114, 127, 128, 153, 156, 157,
169, 170, 171, 174, 176, 192, 211,
344, 348, 355, 403, 407, 419, 420,
421, 422, 423, 428, 488, 581, 617,
634, 657, 660, 673

Musul Operasyonu 488

Müttefikler Konferansı 478

N

Nasturiler 41

Niedermaier, Oscar von 27, 352, 674

Norveç Harekâtı 146

Nüfus Mübadelesi Anlaşması 577

Nyon Konferansı 45

O

On İki Ada Operasyonu 171

Orbay, Kazım 123, 125, 126, 127, 130, 144,
223, 320, 348, 380, 399, 446, 502,
566, 674

Overlord Harekâtı 408, 412, 433

P

Papen, Franz von 5, 8, 15, 16, 26, 32, 33, 90,
91, 92, 93, 96, 97, 98, 109, 118, 127,
128, 143, 154, 160, 161, 163, 170,
178, 182, 183, 191, 194, 195, 197,
198, 203, 204, 211, 220, 221, 223,
225, 227, 229, 232, 233, 234, 235,
237, 241, 244, 245, 247, 248, 250,
251, 252, 254, 258, 259, 261, 263,
264, 265, 279, 293, 295, 301, 303,
304, 306, 307, 308, 309, 310, 311,
313, 315, 316, 317, 320, 321, 323,
324, 334, 337, 338, 343, 344, 345,
346, 349, 350, 352, 363, 364, 365,
366, 371, 373, 374, 377, 381, 382,
386, 389, 392, 393, 404, 406, 408,
409, 410, 411, 416, 422, 424, 425,
426, 427, 430, 443, 448, 451, 453,
456, 459, 465, 466, 476, 477, 480,
481, 517, 550, 553, 613, 622, 669,
673, 675

Peker, Recep 48, 291, 360, 373, 447, 593,
595, 675

Pepeyi, Nihat Haluk 403, 406, 675

Perkel, Naci 403, 404, 406, 454, 675

Pincher Planı 578

Ploesti, Romanya Petrol Sahaları 152, 155,
161, 284, 384, 386, 389, 396, 408,
421, 566, 578

Polonya Harekâtı 114

Potsdam Anlaşması 502

Pusula (Compass) Operasyonu 169

Q

Quebec Konferansı 422, 434, 485

R

Ribbentrop, Joachim von 24, 58, 90, 91, 92, 96, 101, 103, 106, 107, 109, 114, 116, 117, 118, 121, 122, 153, 155, 160, 161, 169, 178, 180, 183, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 203, 205, 211, 225, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 261, 263, 271, 272, 275, 277, 279, 293, 294, 295, 298, 306, 307, 310, 314, 316, 319, 320, 333, 350, 364, 378, 386, 392, 404, 408, 409, 410, 425, 448, 457, 466, 481, 546, 549, 550, 552, 603, 606, 634, 649, 676

Rodos Operasyonu 421

Roosevelt, Franklin D. 19, 22, 77, 78, 79, 110, 111, 146, 156, 173, 174, 175, 185, 186, 199, 235, 242, 250, 271, 274, 281, 293, 326, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 348, 361, 362, 363, 372, 376, 383, 384, 391, 393, 394, 397, 409, 412, 413, 419, 421, 422, 424, 425, 426, 428, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 450, 461, 465, 467, 468, 469, 472, 478, 482, 483, 484, 485, 486, 492, 493, 494, 495, 498, 503, 504, 505, 507, 511, 524, 529, 545, 546, 548, 553, 554, 561, 603, 606, 607, 613, 622, 623, 629, 650, 659, 677, 679

S

Sadabat Anlaşması (Paktı) 35, 164

San Francisco Konferansı 499, 516, 517, 526, 546, 557, 670

Satrap Operasyonu 395

Satürn Operasyonu 438, 443

Selanik Operasyonu 408

Sicilya Harekâtı 354

Skorzeny, Otto 420, 488, 679

Sovyet-Alman Anlaşması 109, 111, 130, 154, 161

Sovyet-Çin Dostluk Anlaşması 535

Sovyet-İran Ortak Petrol Şirketi Anlaşması 525

Sovyet-Japon Saldırmazlık Anlaşması 333

Sovyet-Japon Tarafsızlık Paktı 530, 531

Sovyetler-İngiltere Siyasal Anlaşması 295

Sovyet-Türk Dostluk ve Tarafsızlık Anlaşması 117, 124, 494, 500

Sovyet-Yugoslav Dostluk Anlaşması 276

SSCB-Türkiye Karşılıklı Yardım Anlaşması 94

Stalingrad Harekâtı 374

Stalin Hattı 268, 269, 284

Stalin, Joseph 7, 9, 10, 14, 15, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 39, 40, 41, 46, 83, 92, 94, 96, 101, 105, 106, 107, 109, 110, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 134, 149, 152, 153, 162, 164, 165, 167, 177, 178, 180, 181, 185, 186, 188, 189, 196, 212, 249, 253, 260, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 283, 284, 286, 287, 288, 289, 290, 294, 298, 302, 307, 321, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 334, 339, 340, 343, 348, 350, 354, 359, 360, 361, 362, 363, 366, 367, 371, 372, 373, 374, 376, 380, 381, 386, 387, 389, 392, 393, 394, 395, 398, 399, 402, 418, 419, 420, 423, 424, 427, 430, 431, 432, 433, 434, 436, 450, 456, 462, 466, 467, 468, 469, 472, 474, 478, 482, 483, 486, 488, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 501, 503, 504, 505, 506, 510, 511, 512, 514, 516, 520, 523, 525, 526, 529, 530, 532, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 549, 552, 558, 561, 563, 565, 567, 571, 572, 574, 575, 576, 577, 582, 583, 587, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 603, 604, 605, 606, 612, 614, 615, 617, 619, 620, 622, 624, 625, 635, 636, 637, 639, 662, 667, 675, 678, 679

Şamil Operasyonu 375, 417

T

Tahrân Konferansı 408, 430, 431, 433, 434, 436, 448, 512, 529, 554

Tamara Harekâtı 417

Tayfun Harekâtı 289, 327

Teutonia Kulübü 49, 50

Tibet Operasyonu 121

Tiger Operasyonu 378

Tozan, Satvet Lütü 403, 404, 640, 681
Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması
262, 263, 265
Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması
(Türk-Alman Anlaşması) 240
Türk-Alman Havacılık Anlaşması 60, 72
Türk-Alman Ticaret Anlaşması 98, 337
Türk Azınlık Konferansı 583
Türk-İngiliz Anlaşması (İngiltere-Türkiye İttifak
Anlaşması) 60, 100, 123, 128, 250,
255, 577
Türk-İngiliz-Fransız Anlaşması (Anglo-Fransız-
Türk Anlaşması) 83, 101, 251
Türkistan İslam Cumhuriyeti 27
Türk-Rus Konferansı 39, 660, 668, 683
Türk-Yunan Anlaşması 240

U

Ultra 260, 358, 440, 441, 459, 486, 612
Unthinkable Operasyonu 518, 519

V

Valkyrie Operasyonu 474

W

Washington (Trident) Konferansı 412
Westphalia Anlaşması 109

Y

Yalta (Arganout) Konferansı 492, 493, 494,
498, 529, 537
Yarım Ay Planı 597
Yıldırım Harekâtları (Blitzkrieg) 76
Yugoslavya Harekâtı 232
Yunanistan Harekâtı 260

Z

Zeplin Harekâtı 15, 353, 367, 368, 369, 388
Zimmerman Planı 149